

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2023 • VIII. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM

TANULMÁNYOK

- 4** Ibolya Tibor
A fürdővíz, a gyerek és a lóláb, avagy miért és kinek probléma, ha a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében a Kúriához fordul
- 11** Garai Renáta – Márton-Béda Anikó
A szóbeli bántalmazás büntetőjogi és pszichológiai hatásai
Interjú egy klinikai szakpszichológussal
- 28** Tilki Katalin
A vadon élő védett és fokozottan védett állatokat érintő mérgezéses esetek – IV. rész

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

- 40** Huszár Julianna – Windt Szandra
Az online tér segítségével megvalósuló emberkereskedelemről
Gondolatok egy hágai workshopon elhangzottakkal kapcsolatban

HÍREK

- 55** Antali Dániel Gábor – Lászlóné Varga Dóra
Az ügyészség eszközei és lehetőségei a nyomozás során az időszerűség biztosítása érdekében

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 61** Somogyi Csilla
A sértetti jogok megjelenése az EJEB joggyakorlatában
- 71** Kiss Máté Jenő
Menekülés a párkapcsolati erőszak börtönéből – II. rész:
Az agresszor életére törő bántalmazottak cselekményének megítélése az angolszász jogrendszerekben

KÖNYVAJÁNLÓ

- 87** *Válogatás a szakirodalomból*

ANTALI DÁNIEL GÁBOR – LÁSZLÓNÉ VARGA DÓRA*

AZ ÜGYÉSZSÉG ESZKÖZEI ÉS LEHETŐSÉGEI A NYOMOZÁS SORÁN AZ IDŐSZERŰSÉG BIZTOSÍTÁSA ÉRDEKÉBEN

Mai büntető igazságszolgáltatásunk egyik legkardinálisabb területe az eljárás időszერűségének kérdése. Az igazságszolgáltatás a „legnagyobb bünt” azzal valósítja meg, ha az elkövetett bűncselekményre csak évekkel később ad választ. A késedelem veszélyezteti az eljárás sikerét; a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés várhatóan képtelen lesz a megfelelő eredményt elérni, értelmét, hatékonyságát veszti, vagyis rontja a nevelő hatást, és csökkenti az igazságszolgáltatás tekintélyét.¹ Emiatt az eljárás időszерűsége alapvető jogállami követelmény.

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog egyrészt alanyi jog a jogosult oldalán, másrészt pedig kötelezettség az állam és intézményei számára. Az időszерűség biztosítása érdekében az államnak tehát meg kell teremtenie azokat a jogintézményeket, amelyek közvetve vagy közvetlenül, de az eljárás minél gyorsabb befejezését szolgálják, míg a tényleges jogalkalmazóknak ki kell alakítaniuk azt a gyakorlatot, amely révén ezek az eszközök nemcsak *de iure*, hanem *de facto* is alkalmasak a célok elérésére.

Ha végigtekintünk a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) normahelyein, akkor a soronkívüliségtől, a vallomások felolvasásán, a közvetítő eljáráson át egészen a külön eljárásokig számtalan olyan lehetőséggel találkozhatunk, amelyek az időszерűséget hivatottak biztosítani.

* ANTALI Dániel Gábor, ügyész, Békéscsabai Járási Ügyészség; LÁSZLÓNÉ VARGA Dóra, doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem ÁJK.

¹ LAJTÁR István: A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások időszерűségének vizsgálatáról. *Ügyészek Lapja*, 2008/4., 5.

Bár a jogalkotó feladata az időszerűséghez elengedhetetlen jogintézmények megalkotása, de ezek mit sem érnek, ha a jogalkalmazó azokat nem megfelelően használja. Emiatt a magunk részéről úgy véljük, hogy a legtöbbet az időszerűségért akkor tehetünk, ha a meglévő eszközöket hatékonyan alkalmazzuk.

A Be. már a felderítés során is számtalan olyan eszközt biztosít az ügyészség számára, amelyek segítik a hatékony feladatellátást. Bár az ügyész nem irányíthatja a felderítést, azonban annak törvényességét és hatékonyságát értékelni köteles, így ezzel összefüggésben több eszköz is a rendelkezésére áll.² Ezek közül kiemelten fontosnak tartjuk a Be. 26. §-ának b) és i) pontjait, vagyis a nyomozó hatóság munkájának törvényességi ellenőrzését és az iratbetekintési jogosultságot, valamint ehhez kapcsolódóan a nyomozó hatósággal fennálló kapcsolatot.

A Be. 351. §-a szabályozza a nyomozás tartamát és a (2) bekezdés rögzíti, hogy felderítés esetén a nyomozó hatóság legalább hathavonta köteles bemutatni a nyomozás iratait az ügyészségnek és az eljárásról beszámolni. Bár megértjük, hogy a jogalkotó igyekezett szabadságot biztosítani a nyomozó hatóságnak, de talán túlon túl nagyvonalúra sikeredett a hathónapos határidő meghatározása. Fél év olyan hosszú idő, amely alatt a nyomozó hatóság tévedése vagy mulasztása helyreállíthatatlan károkat okozhat, vagy épp törvénytelenégeket fedhet el. Emiatt szolgálati helyünkön – összhangban a felettes ügyészi szervek egyedi és általános iránymutatásaival – a vezetőnk szigorúbb számadást vár el.

Nyilvánvalóan lehetetlen olyan határidőt szabni, ami minden egyes büntetőeljárásban megfelelő lenne, de azért általánosítani mégis lehet. Emiatt a Békéscsabai Járási Ügyészségen az a gyakorlat alakult ki, hogy felderítés esetén általában két-, de legfeljebb háromhavonta az ügyeket betekintés végett be kell kérni a nyomozó hatóságtól. Ily módon rá tudjuk kényszeríteni a nyomozó hatóságot, hogy érdemi nyomozást folytasson, és ha törvénytértés történt, azt annak megtörténtéhez minél közelebbi időben orvosolhassuk. Fontos hangsúlyozni, hogy szemben a korábbi büntetőeljárási kódexünk már-már mechanikus határidő hosszabbítási gyakorlatával, az iratok bekérését követően az eljáró ügyész részéről érdemi iratvizsgálatra kerül sor, szükség esetén utasításadással vagy észrevételek megtételével.³

² A témában lásd SINKU PÁL: Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelését megelőző szakaszában. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. sz. 2. kötet, 374–384. https://www.mjzs.uni-miskolc.hu/files/6607/35_sinkupal_t%C3%B6rdelt.pdf

³ A korábbi határidő hosszabbítások kritikájával összefüggésben lásd NÁNÁSI GÁBOR: Nyomozás felügyelet, középpontban a nyomozási határidőekkel. *Jogi tanulmányok*, 2016/1., 153–162. https://epa.oszk.hu/02600/02687/00007/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2016_153-162.pdf; illetve

Az iratbetekintéshez kapcsolódóan meg kell említenünk, hogy miként a beérkező jelentések vezető általi megvizsgálását, ugyanúgy a beosztott ügyészek esetében a rájuk szignált iratok rövid áttekintését és a munkánk megszervezését is nagyon fontosnak tartjuk. Gondot jelent, ha például egy egyszerű ténybeli és jogi megítélésű ügy, aminek az áttekintése körülbelül csak harminc-negyven percet igényel, azért reked a szekrényben közel egy hónapig, mert a beszámoló elolvasására nem jut ideje a felelős ügyésznek. Önmagában a feladatok megfelelő megszervezése már nagyban javíthatja az időszerűséget függetlenül attól, hogy a Be. vagy más jogszabály ad-e speciális eszközöket a jogalkalmazó kezébe. A szignálások, a referálások, valamint az iratbetekintések és a törvényességi ellenőrzések alapvetően csak passzív eszközök az ügyészség kezében. A nyomozás során azonban az ügyészségnek számtalan más olyan lehetősége van, amivel ösztönözheti, elősegítheti a nyomozások minél gyorsabb és eredményesebb befejezését. Ezek közül az egyik legfontosabb az intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése. A Be. 404. § (1) bekezdése szerint a nyomozás során az ügyészség bármikor közölheti a gyanúsítottal és a védővel, hogy milyen intézkedés alkalmazására vagy határozat meghozatalára lát lehetőséget abban az esetben, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismeri. Ez a jogintézmény a bizonyítás megkönnyítése által a nyomozás klasszikus modelljétől való elmozdulás jegyében törekszik – az eljárás tisztességes voltának megőrzése mellett – az időtartamot lényegesen csökkenteni.⁴

Bár a gyakorlatban talán az indokoltnál kevesebbszer alkalmazzuk a jogintézményt, azonban épp ezért is úgy véljük, hogy van benne még tartalék. A jogalkalmazás során elsődlegesen a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felügyeltség kapcsán merül fel és a személyes tapasztalatunk az, hogy kiválóan alkalmas azon ügyek bírósági úttól való elterelésére, amikor a bizonyítási eszközök egyébként is rendelkezésre állnak és a terhelt tájékoztatlanságából adódóan megtagadja a vallomástételt vagy egy szörnyű és szigorú büntetéstől való félelmében vitatja a felelősségét. Kifejezetten hasznos lehet ez a jogintézmény például a kábítószer birtoklásának vétsége miatt indult ügyekben, amikor akár a nyomozó hatóság tagja, akár a terhelt abban a téves feltevésben van, hogy az elterelésre a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 180. § (2) bekezdése alapján nincs törvényes lehetőség.

SZABÓ Krisztián: Gondolatok a nyomozás határidejére vonatkozó kodifikációs elképzelésekről. *Jura*, 2016/1., 316–321. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5382667>.

⁴ FANTOLY Zsanett: Az előkészítő eljárás és a nyomozás feladatai a bűnfelderítésben és a bizonyításban. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2021/1., 41. <http://real-j.mtak.hu/24477/1/rt202101.pdf>

Nem szabad azonban azt sem elfelejteni, hogy nem kizárt a jogintézmény alkalmazása akkor sem, ha a terhelt már beismerő vallomást tett, de a konkrét ügyészségi döntés meghozatala további feltételhez (például polgári jogi igény megtérítéséhez, feltételes ügyészi felfüggesztés esetén előírt magatartási szabály teljesítésének vállalásához) kötött az ügyész szerint.⁵

Természetesen ez a jogintézmény sem mindenható eszköz, a felelősségüket eltökélten, makacsul tagadó terheltekkel szemben eredményre nem vezet. Fontosnak tartjuk azonban azt is hangsúlyozni, hogy a jogintézmény alkalmazása az ügyészségtől fokozott körütekintést vár el, hisz a tájékoztatásban pontosan kell szerepelnie a tényállásnak, a jogi minősítésnek, a tervezett intézkedésnek, valamint az elvárt feltételeknek. Ezek az előírások és különösen az írásbeliség azonban garanciális jellegű, mivel ily módon a terhelt elfogadó nyilatkozata utólag is rekonstruálható tájékoztatáson alapulhat,⁶ amivel kiküszöbölhető a védelem oldalán történt pálfordulások és alaptalan vádaskodások. Mivel a jogintézmény alkalmazása során a nyomozó hatóság is igénybe vehető, ezért amikor a bírói úttól való eltéréshez kizárólag a terhelt beismerésére lenne szükség, szorgalmazzuk az alkalmazását.⁷

A nyomozás során igénybe vehető ügyészségi eszközök közül megítélésünk szerint a két legfontosabb a Be. XVI. és XVII. fejezetei szerinti közvetítői eljárás és feltételes ügyészi felfüggesztés. Ez az a két nyomozás során igénybe vehető jogintézmény az, ami a leginkább alkalmas az időszerűség biztosítására, hisz igénybevételükkel megspórolhatók a felesleges, évekig tartó bírósági eljárások.

Már említettük, hogy az iratok áttekintését mennyire fontosnak tartjuk, ami hatványozottan igaz az előbbi jogintézmények szempontjából is. A Be. 413. §-a az ügyészség és a nyomozó hatóság kötelességévé teszi, hogy ha a terhelti vagy sértetti oldalról indítvány vagy hozzájárulás áll rendelkezésre, akkor a feleket a jogaikról tájékoztatni kell és nyilatkozatukat be kell szeretni. A Békéscsabai Járási Ügyészség gyakorlata azonban az, hogy már a nyomozás kezdetén – akár már a megalapozottan gyanúsítható személy kihallgatása előtt is – vizsgálni kell, miszerint a jogintézmény esetleg alkalmazható lesz-e. Az ügy tárgya és jellege alapján így időben megkezdhető a vagyoni-jövedelmi viszonyok, a személyi

⁵ FANTOLY Zsanett: *Büntető eljárásjog ismeretek II. Dinamikus rész.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2009, 74.

⁶ Uo.

⁷ Megjegyzendő, hogy bár a jogintézmény alkalmazását az ügyészség oldaláról is szorgalmazni indokolt, azonban a védelem részéről történő – akár csak informális, puhatolózó jellegű – megkeresések száma elenyésző. Gyakorlatunk során nem találkozunk még vele, ami – véleményünk szerint – részben a jogintézmény ismeretlenségére is visszavezethető.

körülmények, illetve a terhelt és a sértett kapcsolatának a feltárása. Hasonló megállapítások tehetők a feltételes ügyészi felfüggesztés kapcsán is. Ha a bűnügy jellege és az elkövető társadalomra veszélyessége azt valószínűsíti, akkor a nyomozás elején meg kell kezdeni a tárgyi és az alanyi bűnösségi körülmények vizsgálatát. A megfelelő tájékoztatás mellett ugyanis talán csökkenthetők a tudatlanságból, dachból vagy betyárbecsületből történő hallgatások-tagadások és emiatti elhúzódások.

Az időszerűség és a jogintézmények alkalmazása szempontjából pedig az egyik legfontosabb, hogy az ügyészség ismerje a terhelt személyi körülményeit. Mindennapi munkavégzésünk során úgy véljük, hogy sokan találkoztak már azzal a helyzettel, hogy a terhelt a nyomozó hatóság előtt nem csak a vallomást, de a személyi körülményeire történő válaszadást is megtagadta. A bíróság előtt – még ha él is a hallgatás jogával, de – a vádlott a személyi viszonyait firtató kérdésekre már kérdésekkel válaszolt, sőt akár okiratokat is csatolt munkaviszonya, egészségi állapota, családi körülményei kapcsán. Úgy hisszük, hogy ez a kettősség alapvetően nem a terheltek tudatos eljárásra, hanem a nyomozó hatóság lustaságára vezethető vissza. Emiatt a beszámolókra adott válaszokban is jeleztük már a nyomozó hatóság számára, hogy ez a gyakorlat mellőzendő. Már csak azért is, mert ha például a női terhelt várandós, akkor az nem csak nyomatékos enyhítő körülmény, de egyébként a büntetés (például közérdekű munka) végrehajtását is alapjaiban befolyásoló tényező, amit megkeresések folytán nem feltétlenül tudunk tisztázni és közvetlen, személyes kapcsolat hiányában az ügyész számára a bírósági előtti megjelenésig nem is derül ki.

A terheltek és a sértettek megfelelő tájékoztatását azért is tartjuk elengedhetetlennek, mert így félreértések és felesleges intézkedések előzhetők meg. A gyakorlatban találkoztunk már olyan esetekkel, amelyek alkalmasak voltak a közvetítői eljárás lefolytatására, a felfüggesztő döntés meg is született, majd akár már az első megbeszélés előtt az iratok eredménytelenül érkeztek vissza a Kormányhivataltól. A nyomozó hatóság ugyanis elmulasztotta azt közölni az érintettekkel, hogy a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében a hatóság előtt meg kell jelenniük, amit a tartósan külföldön élő vagy dolgozó terhelt, esetlegesen a sértett egyébként nem tudott vállalni. Úgy szintén elvárás a rendőrség felé, hogy ha a Btk. 180. § (1) bekezdése szerinti elterelés alkalmazhatónak látszik, akkor ne csak formális nyilatkozatot szerezzen be a terhelttől, de azt is közölje vele, miszerint neki kell felkeresnie a megfelelő intézményt, ahova fél éven át rendszeresen járnia kell, majd a teljesítést is igazolnia kell. Bár való igaz, hogy a jelzett esetek kivételek és nem általánosak, de jól példázzák, hogy az időszerűség szempontjából a tájékoztatásnak mekkora jelentősége van, és a Be. 74. § (1) és

(3) bekezdései szerinti kötelezettség nem pusztán garanciális szabály, hanem a gyakorlatban is érvényre jutó feladat. A nyomozás során történt mulasztások elkerülésével az időszerűség biztosítása mellett megelőzhetőek a szükségtelen vádemelések, illetőleg a helytelen büntetéskiszabási indítványokból adódó büntetés-végrehajtási anomáliák.

Írásunkban – a rendelkezésre álló keretek között – igyekeztünk sommásan és lényegre törően áttekinteni, hogy melyek azok az intézkedések, illetőleg lehetőségek, amelyek az ügyészség számára igénybe vehetőek az időszerűség biztosítása érdekében. Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog biztosításáért a legtöbbet azzal tehetjük, ha a feladatellátást megpróbáljuk optimalizálni és elkerülni azokat a hibákat, amelyek óhatatlanul késedelemhez vezethetnek. Természetesen a legnagyobb igyekezet és odafigyelés sem tudja garantálni az időszerűséget, mert az eljárás elhúzódása sok esetben épp a védelem érdeke. Kisebbségi súlyú büntetőügyekben azonban érdemi eredmények érhetőek el a megfelelő eszközök és jogintézmények kiválasztásával és alkalmazásával.